

پاسخ به منکرین عقلی خدا

کلیدواژه: منکرین خدا، ادله عقلی انکار خدا، اثبات خدا.
پرسش: گر کسی ادعا کند با دلایل عقلی وجود خدا را رد می‌کند، باید چه جوابی به او داد؟ آیا می‌شود با دلایل عقلی بر وجود خداوند چنین حرفی زد و چیزی خلاف آن با عقل اثبات کرد؟
پاسخ: این سؤال دو بخش دارد، بخش اول این که «اگر کسی ادعا کند با دلایل عقلی وجود خدا را رد می‌کند باید چه جوابی به او داد؟» و بخش دوم این که «آیا می‌شود با دلایل عقلی وجود خداوند را رد کرد؟».

فهرست مندرجات

- ۱ - منظور از عقل در انکار خدا
- ۲ - پاسخ قسمت دوم سوال
- ۳ - مواردی که باید از مدعی خواست
 - ۳.۱ - رد تمامی ادله اثبات خدا
 - ۳.۲ - دلیل بر عدم وجود خدا
 - ۳.۳ - اعتقاد غیر از واقعیت است
 - ۳.۴ - حوزه شناخت منکرین
- ۴ - پانویس
- ۵ - منبع

منظور از عقل در انکار خدا

اگر مراد از عقل و فلسفه هرگونه گفتاری شبه استدلالی باشد که بر مبنای ظن و احتمال بنا شده و هرآن در حال تزلزل و تغییر است، پاسخ مثبت است؛ یعنی برخی با این استدلالات به ظاهر عقلی تلاش کرده‌اند تا وجود خدا را به چالش بکشند، اما باید دانست که این نوع عقل و استدلال غیر یقینی در واقع چیزی جز توهمات ذهنی بشر نیست که مترادف با تعبیر قرآنی «ظن» است و در واقع عقل نیست: «وَمَا يَتَّبِعْ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لَا يَغْنَى مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا».
^[۱] سوره یونس/۱۰، آیه ۳۶.

ولی اگر مراد از عقل، آن عقلی باشد که در فرهنگ قرآنی کانون آن قلب انسان است: "فَتَكُونُ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا"،
^[۲] سوره حج/۲۲، آیه ۴۶.
پاسخ منفی است. و هرگز این عقل نمی‌تواند منکر خدا شود، بلکه هیچ شکی در مورد خدا ندارد: «أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ».
^[۳] سوره ابراهیم/۱۴، آیه ۱۰.

پاسخ قسمت دوم سوال

و اما پاسخ بخش دوم سؤال این است که، اولاً: کسی که چنین ادعایی می‌کند با توضیحی که پیش از این آمد، مشخص است که مرادش از عقل، همان عقل ظنی است. لازم به ذکر است، در عین این که دلایل به ظاهر عقلی (به همان معنایی که ذکر شد) بسیاری از سوی منکران خداوند در طول تاریخ ارائه شده است، دلایل عقلی (به هر دو معنای استدلالی و شهودی) بسیاری نیز توسط شخصیت‌های مختلف فلسفی، کلامی، عرفانی و... در اثبات خداوند ارائه شده است.

مواردی که باید از مدعی خواست

پس در مواجهه با ادعای انکار خدا، بایستی به طور منطقی از مدعی بخواهید تا برای اثبات ادعای خودش (انکار خدا):

← رد تمامی ادله اثبات خدا

تمامی دلایل عقلی (اعم از استدلالی و شهودی) اثبات خدا را رد کند. بنابراین مدعی انکار خدا، علاوه بر دلایل عقلی شهودی اثبات خدا که اختصاص به **عرفا** دارد، بایستی نادرستی دلایل عقلی استدلالی فیلسوفان دین - شامل هشت دسته **براهین اثبات وجود خدا** به حصر استقرایی- را اثبات نماید که عبارت‌اند از:

[۴] مصطفی مکیان. (بی‌تا). دروس استاد مصطفی ملکیان در مرکز تخصصی علم کلام در سال تحصیلی ۱۳۷۱-۷۲. مرکز مدیریت حوزه علمیه قم: مؤسسه امام صادق (ع). ص ۸۱-۸۴

دسته اول: براهین وجودی یا وجود شناختی یا هستی شناختی (Ontological Argument)
دسته دوم: براهین وجوب و امکان یا علت اولی یا جهان شناختی (Cosmological Argument)
دسته سوم: براهین غایت شناختی (Theological Argument)
دسته چهارم: براهین درجات کمال
دسته پنجم: برهان از راه حوادث و تجارب خاص
دسته ششم: براهین اخلاقی (Moral Argument)
دسته هفتم: برهان اجماع عام یا فطرت
دسته هشتم: براهین احتمالات (Probability Argument)

← دلیل بر عدم وجود خدا

به فرض رد تمامی این براهین - که تقریباً فرضی محال است - حد اکثر آن است که دلیلی بر وجود خدا مشاهده نشده، اما نبود خدا نیز موضوعی است که اثبات آن نیاز به دلیل جداگانه‌ای دارد که مطمئناً هیچ فردی نخواهد توانست آن را اثبات کند. به عنوان نمونه، اگر شخصی تمام دلایل ارائه شده در مورد وجود حیات در آسمان‌های بی‌نهایت را مورد تردید قرار دهد، آیا می‌تواند با قطعیت بگوید که در غیر از زمین موجود زنده‌ای وجود ندارد؟!

← اعتقاد غیر از واقعیت است

اعتقاد ما در باره وجود خداوند (چه باور، چه انکار، چه تشکیک) غیر از وجود خداوند در واقعیت امر است، به عبارتی دیگر باورهای ما واقعیت را تغییر نمی‌دهند. منشا اعتقاد به خدا امری فراتر از متابعت از نظرات مردمان در مورد خداوند است و بلکه به تعبیر **قرآن** اکثریت مردمان در این امور ظن خود متابعت می‌کنند

[۵] «... بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ»، **سوره بقره/۲، آیه ۱۰۰.**

[۶] «... وَ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ»، **سوره مائده/۵، آیه ۱۰۳.**

[۷] «... وَ لَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ بَخِيلُونَ»، **سوره انعام/۶، آیه ۱۱۱.**

[۸] « وَ إِن تَطَع مِّنَ الْأَرْضِ يَصْلُوكَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَ إِن هُم إِلَّا يَخْرُصُونَ»، **سوره أنعام/۶، آیه ۱۱۶.**

ضمن این که در بحث باور نسبت به وجود خداوند، بسته به نوع باور (استدلالی یا شهودی) متغیرهای متفاوتی وجود دارد. عام‌ترین متغیر بحث، **ملاک صدق و کذب** و تلقی ما از آن می‌باشد. بدیهی است که به لحاظ منطقی اختلاف نظر بر سر صدق یا کذب هر گزاره خبری - اینجا باور به وجود خدا یا انکار خدا - بخودی خود هیچ چیزی را اثبات نمی‌کند. به عنوان نمونه تا مدت‌ها پیش از **کالیله**، همه عالمان دینی، دانشمندان و فیلسوفان دنیا، زمین را مرکز عالم می‌پنداشتند، اما با اختراع اولین تلسکوپ توسط گالیله و رصد علمی عالم، **هیئت بطلمیوس** که در کنار **منطق ارسطو** و سخنان مسیح جزو عقاید اصلی **کلیسا** محسوب می‌شد، یکباره تمامی ارزش خود را از دست داد. بنابراین اکثریت و اختلاف نظر هیچکدام ملاک صدق یا کذب یک قضیه محسوب نمی‌شوند.

گفتنی است، حتی در بین **فلاسفه غرب** که اکثراً با **روش شک گرایی** به این بحث پرداخته‌اند برخی نظیر «**هایدگر**» بحث و جدل اندیشمندان با یکدیگر پیرامون اثبات و انکار خدا را نه تنها دلیلی بر انکار خدا ندانسته‌اند، بلکه آن را دلیلی روشن بر وجود خداوند دانسته‌اند؛ چرا که اگر خدایی وجود نداشت این همه تلاش علمی و فکری بشر در طی قرن‌ها برای اثبات یا انکار او وجود او بیهوده می‌بود. در واقع وقتی ما وجود چیزی را انکار می‌کنیم ابتدا وجود آن چیز را مفروض گرفته‌ایم که می‌توانیم از انکار آن سخن بگوییم. از این رو پیش‌فرض هر دو گروه منکرین و مثبتین وجود خدا، وجود خدا می‌باشد.

← حوزه شناخت منکرین

بر خلاف ادعاهای منکران، حوزه **علوم تجربی** که برای اغلب **منکران خدا**، تنها شناخت یقینی محسوب می‌شود، درستی بسیاری از گزاره‌های دینی را اثبات نموده است. "پیشرفت‌های علم فیزیک و کیهان شناسی در قرن حاضر، نگرش معنوی به جهان را تقویت نموده است و این قرن به لحاظ پیوند گزاره‌های دینی با گزاره‌های علمی بسیار مؤفق بوده است".

[۹] فرح رامین، "کاربرد نظریه مهبانگ در براهین غایت شناختی و کیهان شناختی" ص ۱۳۹، پژوهش‌های فلسفی- کلامی: فصلنامه علمی- پژوهشی دانشگاه قم. سال نهم، شماره دوم، زمستان ۱۳۸۶.

این موفقیت، برخی **فلاسفه** را چنان به وجد آورده است که با اطمینانی عجیب در باره قرن بیست و یکم می‌گویند: "قرن بیست و یکم یا دارای معنویت خواهد بود یا وجود نخواهد داشت".

[۱۰] **داریوش شایگان**، زیر آسمان‌های جهان، مترجم، نازی عظیمی، ص ۲۵۸، تهران، فرزانه روز، چاپ دوم، ۱۳۷۶.

پانویس

۱. **↑** **سوره یونس/۱۰، آیه ۲۶.**

۲. **↑** **سوره حج/۲۲، آیه ۴۶.**

۳. **↑** **سوره ابراهیم/۱۴، آیه ۱۰.**

↑ مصطفی مکیان. (بی‌تا). دروس استاد مصطفی ملکیان در مرکز تخصصی علم کلام در سال تحصیلی ۱۳۷۱-۷۲. مرکز مدیریت حوزه

۴. علمیه قم: مؤسسه امام صادق (ع). ص ۸۱-۸۴
۵. [↑ «... بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ»، سوره بقره/۲، آیه ۱۰۰.](#)
۶. [↑ «... وَ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ»، سوره مائده/۵، آیه ۱۰۳.](#)
۷. [↑ «... وَ لَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ»، سوره انعام/۶، آیه ۱۱۱.](#)
۸. [↑ «وَ إِن تَطْعَ مِنْ أَكْثَرِ فِى الْأَرْضِ يَضْلُوكَ عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَ إِن هُم إِلَّا يَخْرُصُونَ»، سوره انعام/۶، آیه ۱۱۶.](#)
۹. [↑](#) فرح رامین، "کاربرد نظریه مهبانگ در براهین غایت شناختی و کیهان شناختی" ص ۱۳۹، پژوهش‌های فلسفی- کلامی: فصلنامه علمی- پژوهشی دانشگاه قم. سال نهم، شماره دوم، زمستان ۱۳۸۶.
۱۰. [↑](#) داریوش شایگان، زیر آسمان‌های جهان، مترجم، نازی عطیما، ص ۲۵۸، تهران، فرزان روز، چاپ دوم، ۱۳۷۶.

منبع

[بایگه اسلام کوئست](#)

رده‌های این صفحه : [براهین اثبات وجود خدا](#) | [خداشناسی](#) | [فلسفه اسلامی](#)